

Slovanské mýty a legendy

Kdo jsme, odkud přicházíme, kdo byli naši předkové? Jaké měli představy o vzniku země a člověka? Uznávali nějaké bohy? Měli svoje mýty?

Otázky pro děti : Co si myslíte o Slovanech?
Jaké měli vlastnosti?

Tři nejznámější mýty, které se často tradují o Slovanech

- a) Slované jsou mírní, mají holubičí povahu.
- b) Slované jsou zbabělí, vždy se vyhýbají sporům a boji
- c) Slované jsou velmi pohostinní

Postupně si alespoň částečně odkryjeme vznik a podstatu těchto tří nejznámějších názorů na Slovany. Nejdříve však poodhrneme mlhu času a pokusíme se nahlédnout do dob dávno minulých.

Slované jsou nejmladší velkou skupinou indoevropských národů. První zmínku o nejstarších slovanských kmenech podává pozdně římský autor **Jordaen**.

Ukázka : Beranová, Magdaléna - Slované - str. 7

Ve 4.st.n.l. byly slovanské kmeny již početné a zaujímaly rozsáhlá prostranství, protože však neohrožovali Řím a římské provincie, tehdejší svět zajímali velmi málo. Dnešní archeologie se kloní k názoru, že původní kolébku Slovanů musíme hledat na východ na území dnešního jižního Běloruska a západní Ukrajiny. V 6.století slovanské kmeny započaly svou invazi do Evropy. Pronikly do střední Evropy a částečně ovládly území kolem Labe až po jeho ústí do Severního moře. Dodnes o tom svědčí slovanský původ jmen některých německých měst např. Berlín, Rostock, Lipsko či Dresden. Jižním směrem opanovali Slované Balkán a objevili se až na Peloponéském ostrově. Na východ pak pronikli k Donu a Volze. Proud Slovanů však nebyl jednotný. Kvůli kořisti, malicherným rozbrojům se navzájem dohadovali nebo dokonce spojovali jedni proti druhým, díky těmto neshodám byli později vytlačeni germánskými kmeny.

Slované však nebyli jen národem barbarů, jak je nazývali Římané. Křesťanství přijali již v 9.století. Velký vliv měla mise věrozvěstů Cyrila a Metoděje, kteří přinesli základy slovanského jazyka a písma, a tak se praslovanština stala po řečtině, latině a góštině čtvrtým evropským jazykem do něhož byla přeložena část bible – Starý zákon.

Slované jsou mírumilovní, mají holubičí povahu

Často se traduje, že Slované jsou mírumilovní a mají holubičí povahu, nejsou schopni boje. V 6.st. n.l. byli Slované stejně stateční bojovní a lační po kořisti jako ostatní kmeny obývající Evropu.

Slovanská krutost, i když se o ní těžko mluví, protože pro současného člověka je nepředstavitelná a vzdálená, byla tehdy obvyklá.

Např. v roce 550 po vítězném boji a útěku byzantských vojsk, zajali Slované vůdce **Azhada**, živého ho hodili do hořícího ohně, když mu předtím z kůže na zádech vyřezali řemeny. Jindy titíž holubičí Slované vtrhli do Trácie a Ilyrie (Balkán) a zabíjeli všechny živé, kteří jim přišli do cesty, avšak nikoli mečem a kopím nebo jiným obvyklým způsobem, ale naráželi lidi na kůly nebo je uvazovali mezi čtyři kůly a utloukali je kyji nebo palicemi. Také obyvatele vesnic a měst zavírali do domu a potom je upalovali. Skutečně mírná, holubičí povaha.

Teprve později nechávali některé zajaté naživu a brali je do otroctví. Zajatci, které Slované přivedli domů, se měli na tehdejší dobu dobře. Slované nebyli otrokáři a otroky pro své hospodářství nepotřebovali. Zajatci zůstávali ve slovanském prostředí jenom na určitou dobu, potom dostali na vybranou. Mohli se vrátit domů nebo zůstat jako svobodní lidé a přátelé.

Slované jsou zbabělí, vždy se vyhýbají sporům a boji

Válečnictví Slovanů a způsoby jejich boje popisují různé byzantské kroniky a prameny. V 6. století byl pro Slovanů typický útok ze zálohy, snažili se nepřítele překvapit neočekávanými případy v lese, v houštinách, úžlabinách, skalních průsmycích a na nepřehledných místech. Hlavní zbraní, kterou používali byly oštěpy, dřevěné luky a šípy, které byly napuštěny jedem. V listnatých lesích byli Slované obzvlášť nebezpeční, vyhovovaly jejich způsobu boje. Dokázali se velmi dobře ukrýt. Proto velitelé nepřátelských vojsk doporučovali proti nim bojovat raději v zimě, kdy jsou stromy bez listů a neposkytují dobrý úkryt. Byzantským nájezdníkům dělaly velké potíže přechody přes řeky, stavba mostů, převážení vojska loděmi. Slované naopak snadno a velmi dobře snášeli pobyt ve vodě. Když je překvapil nepřítel, uměli se prý ponořit pod vodu, lehnout si v hloubce na záda a dýchat dlouhou dobu pomocí dlouhého dutého stébla, které drželi v ústech a které vyčnívalo nad hladinu.

Slované nebojovali v oddílech jako Římané nebo Byzantinci. Neměli rádi holá a otevřená místa. Pokud byli překvapeni a přinuceni k boji, snažili se zastrašit nepřítele pokřikem a náznakem útoku, když útočník couvl, prudce se hnali za ním, když ne, raději sami ustoupili do lesů. O tom jak se Slované uměli plížit a skrývat, svědčí historika vyprávěná kronikářem **Prokopiem** roku 546.

Ukázka: Beranová, Magdaléna – Slované - str.12.

...Vojevůdce Belizar potřeboval živého gótského zajatce z obleženého města v Itálii. Valerián mu slíbil, že to zařídí, protože v jeho vojsku byly příslušníci slovanských kmenů, kteří se dovedli skrýt i za malý kámen nebo keřík. Jeden z těchto mužů se přikradl k hradbám, schoval se v chrastí stočený do klubíčka a pokryl se trávou. Když Gót přišel pro trávu, Slovan ho zezadu přepadl, aniž nepřítel předtím něco zpozoroval...

Útoky na slovanská města nebyly pro nepřítele moc úspěšné, protože Slované zpočátku velká města neměli, žili ve vesnicích, které mezi sebou měly velmi úzké styky. Když nepřítel některou přepadl, všichni i sousedé utekli do lesa, a ve vhodné chvíli byzantské vojáky sami napadali. Zničení jedné vesnice přišlo nepříteli velmi draho.

Slované jsou velmi pohostinní

Jak to bylo se slovanskou pohostinností? Velmi cenné jsou v tomto ohledu záznamy kronikářů o dobrých vlastnostech Slovanů. Kronikáři píšou o jejich velké pohostinnosti, velké úctě k rodičům, o vzorné péči o staré, nemocné a chudé, což u ostatních národů v této době nebylo zvykem. Na ostrově Rujana (dnešní Německo) neexistovali podle kronikářů žebráci. Jejich sociální cítění bylo dáвано jako vzor křesťanským národům. Ve **Slovanské kronice** popisuje své zážitky ze života u Slovanských kmenů kněz **Helmold**.

Ukázka: Hudec, Ivan - Bájy a mýty starých Slovanů - str.104

„...sám jsem zkusil, co jsem věděl z doslechu, že totiž žádný jiný národ si pokud se jedná o pohostinnost, nezaslouží větší uznání než Slované“ – ti jsou k hostům nezvykle velkorysí, u nich nikdo nesmí o pohostinství prosit. A kdyby někoho usvědčili, že se zdráhá přijmout cizince, mohou mu vypálit dům i s veškerým majetkem. Provinilce veřejně potupí a opovrhnou jím, protože se nestyděl cizinci odeprít chléb...“

Zajímavosti o Slovanech

- zemědělci, řemeslníci
- uměli tkát velmi jemné látky, také pytlouinu
- látky byly převážně bílé, až později používali přírodní barviva
- historici uvádí výrobu malých šátečků, jimiž se určitou dobu platilo
- objevují se hedvábné tkaniny – dovoz Byzancie
- v Polsku, u dnešní Poznaně, pokus o pěstování bource morušového
- hlavním jídlem Slovanů byly různé kaše vařené ve vodě, v mléce, slazené medem, ovocem, proso, pšenice, oves, luštěniny. Slovanům se také říkalo „jedlíci kaší“.
- dcery - příčina bohatství – muž musel za nevěstu bohatě zaplatit
- synové – příčina chudoby – odebírají rodině prostředky k zakoupení nevěsty
- do hrobu se ukládala vejce, která byla symbolem obnovy života a znovuzrození. Slované vytvářeli vejce ze dřeva, zdobili je malováním. Bohatí bojaři a carové používali vejce z drahých kovů a vzácných kamenů jako dary – nazýváme je **pisanky**. Tento pohanský zvyk byl přenesen do do křesťanských jarních svátků Velikonoc.

Posvátná zvířata

- Býk - zvíře zasvěcené k oběti bohu Perunovi (bůh bouře a hromu)
- Čáp - považován Slovanů za věštebního ptáka, může věstít štěstí i neštěstí
Kdo jej viděl poprvé zjara v letu, bude zdrav, kdo jej viděl sedícího, může očekávat chorobu
- Had - býval považován za domácího ochranného démona a obyvatelé domů jej krmili (zejména na Rusi)
- Havran - pták, který je předzvěstí neštěstí či nezdaru, oznamuje je svým křikem nebo způsobem letu
- Holub - symbol plodnosti, přibližuje člověka k nebi, zprostředkovává kontakt s bohy
- Kohout - obětní pták zasvěcený bohům Svarogovi (bůh slunce, zářící oblohy, nebeský kovář, bůh-otec) a Chorsu (bůh měsíce a měsíčního světla).
Byl obětován zvláště v souvislosti s porodem, také býval házen do Dunaje při pohřbívání mrtvých
- Pes - stavební obětina, objevuje se v základech opevnění či obytných staveb. Mrtvý pes zakopaný pod podlahou domu plnil magickou funkci ochrany obydlí

Posvátné stromy a rostliny

- Buk - posvátný strom západních Slovanů, vysazovány háje kolem svatyní
- Černobýl - rostlina, která měla ochraňovat před mocí čarodějek a hadaček
- Dub - posvátný strom Slovanů, Baltů i Germánů. Nejspíše byl zasvěcen hromovládci Perunovi
- Jmelí - rostlina Slovanů všeobecně ctěná jako ochranný magický

prostředek. Používala se při slavnostech slunovratu, odkud zvyk přešel do symboliky křesťanských vánočních svátků

O slovanské mytologii nemáme dostatek přímých písemných zpráv, proto se někteří vědci domnívali, že duchovní život Slovanů byl na úrovni přírodních primitivních národů bez vyšších představ. Nové výsledky výzkumů a bádání tyto názory vyvrací. Odborné pátrání dokazuje, že uznávali existenci bohů s rozdělenými funkcemi, že přemýšleli o vzniku světa, o životě a smrti člověka.

Ukázka: Hudec, Ivan – Bájé a mýty starých Slovanů - str.16 – O hlavních bozích, jak vypadají (bůh Svarožic)

Svarožic – slovanský bůh války a ochránce polí

Slovo bůh má ve slovanském jazyce svůj historický vývoj, v původním slovanském jazyce mělo tvar bog. Tento výraz je společný všem větvím Slovanů. Původně slovo znamenalo, **ten, který rozděljuje bohatství**. Později byl tento výraz plynule přejat pro označení křesťanského Boha.

Ukázka : Hudec, Ivan – Bájé a mýty starých Slovanů str.21 – Jak vznikl náš svět

Jednou ze zajímavých slovanských bohyní je **Pizamar** - bohyně umění, hudby a harmonie. O této bohyni máme málo konkrétních poznatků. Z písemných pramenů se například dozvídáme, že ji uctívali v Jasmundu, v severovýchodní části Rujany (na dnešním území severního Německa). V roce 1168 n.l. tam křesťané spálili její sochu, jako pohanskou modlu a její sláva zanikla. Později byli Slované na území dnešního Německa vytačeni Germány, do dnešní doby zůstává pouze malá slovanská skupina - **Lužičtí Srbové**.

Ukázka : Hudec, Ivan – Bájé a mýty starých Slovanů - str. 59 - Pizamar

Jako ostatní národy měli Slované své představy o smrti a posmrtném životě. Bohem a vládcem mrtvých byl **Veles**, některé kmeny ho uznávaly jako boha stád a úrody, ochránce vlastnictví.

Ukázka : Hudec, Ivan – Bájé a mýty starých Slovanů - str. 75

... Velesovo království má totiž Ráj a Nav...

V království smrti vše Veles nezvládá sám, proto mu pomáhají dvě bohyně **Morena a Smrt**. **Morena** je bohyně věčného odpočinku a zimy. Vždy, když končí zima a vlády nad zemí se ujímá **Vesna**, odchází Morena do Velesova království mrtvých, kde žádá po Smrti účty. Bránu hlídá zkrocený trojhlavý vlk, který sežere vše živé, co se přiblíží. Mezi poli a loukami do posmrtného království vede úzká cestička, po níž Smrt přivádí duše umírajících. Mrtvé duše již nevidí a neslyší, v rukou Smrti jsou bezmocné a odevzdané.

Morena má v podzemní říši svoje komnaty, kam nikdo nesmí, dokonce ani **Černobog** (bůh zla a neštěstí), s nímž má syna. Právo vejít do jejich komnat má pouze její syn **Triglav** (bůh války a hospodaření). Triglav je velmi vypočítavým a zachmuřeným bohem. Ovšem i on potřebuje někoho blízkého a matka je matka, i když je nehezká a věčně zachmuřená.

Morena spolu se Smrtí udělají každému smrtelníkovi hned po narození, a potom v době postřizín otisk dlaně na stěnu jeskyně. Vedle každého otisku hoří začouzená lampa. Dovnitř není vidět, a tak

nikdo nemůže zjistit kolik je v ní ještě oleje. Jen Smrt do ní dokáže strčit svůj dlouhý kostnatý prst, a tak jen ona ví, kolik života komu zbývá.

Ukázka: Hudec, Ivan – Bájé a mýty starých Slovanů - str. 75 – 77

...Říká se

Podrobnější přehled slovanských bohů najdete v knize *Hudec, Ivo : Bájé a mýty starých Slovanů - Hrych, Ervín : Velká kniha bohů a bájných hrdinů - Profantová, Nad'a : Encyklopedie slovanských bohů a mýtů.*

Nyní si přiblížíme některé známe pověsti a mýty Slovanských národů. České pověsti dnes vynecháme, zaslouží si, abychom jim věnovali více času.

Polsko

Polské pověsti o době předkřesťanské vypráví o vzniku Polska a polského národa. Podobají se pověstem našim. Jak vzniklo Polsko? Byli dva bratři Čech a Lech. Putovali se svým rodem a hledali vhodné místo, kde by se usadili. Došli do středu Evropy, Čech se rozhodl s jednou velkou skupinou Slovanů zůstat, Lechovi se zdálo, že pro tak mnoho lidí je ve středu Evropy málo místa, proto se s bratrem rozloučil a odešel na severní stranu, aby se tam usadil. Připomíná vám tato polská legenda některý mýtus český?

Pověst o Krakovi a založení města Krakova

Ve skalní jeskyni na **Wavelu** se usídlil strašlivý drak., který ohrožoval celé okolí. Lidé byli netvorovi nuceni přinášet oběti nejen zvířecí, ale i lidské. V zemi tehdy vládl kníže **Krak**, který první ustanovil právo a zákony. Kníže povolal své dva syny, **Lecha a Kraka II.**, aby mu pomohli obludu zničit. Následoval krutý boj a drak byl zabit. Zabitím draka dává kníže jméno nově postavenému městu **Krakov**. Z knížete se stává král. Po jeho smrti se oba bratři nepohodli o vládu a mladší bratr Lech zabil Kraka II. Nestal se však králem, za tento podlý čin byl vyhnán a vlády se ujala jeho chytrá a krásná dcera **Wanda**.

Pověst o Wandě

Podle pověsti **Wanda** převyšovala všechny jak pěknou postavou, ale také půvabem, líbezností a moudrostí. Jako správná Polka pohrdla láskou německého knížete **Rytogara**, který se rozhodl její ruku získat násilím, pomocí vojska. Wanda se postavila do čela Poláků, německé vojsko se rozuteklo. **Rytogar** spáchal sebevraždu nalehnutím na meč. Wanda měla v srdci milého muže, ale slíbila Bohu, že když jí pomůže zvítězit nad Němci, vzdá se své lásky a nikdy se nevdá. Svůj slib dodržela, zůstala panenskou vládkyní, ale později skočila do řeky Visly, jíž dala latinský název Vandalus. Z pověsti se nedozvídáme, proč zahynula právě takto. Jiná verze praví, že po své smrti **Wanda** nenalezla klid a stala se rusalkou.

Mýtus o Piastovi

Po smrti Wandy nastoupil na trůn kníže **Leszek** a veškerá moc se přenesla z Krakova do města **Hvězdna**. Potomkem knížete Leszka byl syn **Popiel**, který se měl dle dědického práva stát dalším panovníkem. Tento kníže porušil slovanskou tradici pohostinství, a za to byl tvrdě potrestán. **Popiel** měl dva syny, a když dosáhli dospělosti, slavil jejich postřižiny. V té chvíli navštívili slavnost dva

záhadní cizinci, zřejmě bohové, on je však odmítl přijmout a pohostit. Cizinci se tedy odebrali do domu prostého oráče **Piasta**, který žil v podhradí se svou ženou. Také Piast se chystal na slavnost postřížin svého syna **Zenomysla**. Piast ani na chvíli neváhal a laskavě přijal oba návštěvníky. Za odměnu zajistili návštěvníci v prosté chatrči zázračně bohatou hostinu.

Popiel jako vládce nesplnil očekávání a naděje svého lidu, byl nakonec vyhnán na ostrov v jezeře Goplo, kde ho ve věži sežraly myši. Jeho synové ztratili nárok na vládu v Polsku. Na trůn nastupuje rod Piastovců.

Mýty a legendy jižních Slovanů – Junácké písně

Dlouhá staletí chodili po Balkáně potulní pěvci, guslaři. Tito zpěváci vyprávěli o skutečných junáckých hrdinů, i o tom, co se kdy přihodilo. Nebyly to nápěvy jaké známe dnes, zpěváci spíše hovořili vysokým monotónním hlasem, který jen tu a tam stoupal či klesal. Takový veršovaný zpěv trval hodiny a zpěvák doprovázel své vystoupení hrou na gusle.

Gusle měly tvar podobný naběračce, měly jednu strunu, na kterou vypravěč hrál zíněným smyčcem, proto se zpěvákům říkalo guslaři a písně se jmenují guslarice.

Když byli Slované na Balkáně samostatní a svobodní, vyprávěli guslaři o zakládání měst, hradů a podivuhodných dobrodružstvích. Kromě toho opěvovali také skutky slavných králů a carů.

Píseň o stavbě Skadaru

Je jedním z nejstarších mýtů. Vypráví o stavbě pevnosti na řece Bojaně, kterou stavěli tři králové, ale nemohli vybudovat ani základy. To, co postavili za bílého dne, v noci pobořila víla. Když se již čtvrtým rokem táhla zbytečná práce, řekla víla králům své proroctví. Jeden z nich musí zazdít do hradeb svou ženu, bude to ta, která přinese ráno první snídani.

Ukázka : Hulpach, Vladimír : Králevic Marko - str.14 – Budování Skadaru

Ve všech zpěvech se objevují nadpřirozené bytosti, především je to motiv vlkodlaka v příbězích **O vlku a ohnivém draku**. Hlavní hrdina **Vuk** byl synem kněžny a draka, ale stal se z něj velký pronásledovatel a zabíječ draků. Jeho matka se nikdy nesměla dozvědět, že drakův syn je jejich pronásledovatelem a vrahem. Při jednom souboji s drakem byl raněn, had mu tajně přinášel léčivé byliny, vlk mu lízal rány a víla ho ošetřovala. Tyto nadpřirozené bytosti však spatřila rytířova žena, zachvátila ji žárlivost a prozradila jejich skryš Vukově matce. Všichni jeho ochránci museli zmizet a nedoléčený Vuk umírá.

Jen krátkou dobu zůstali Slované svobodní. Ve druhé polovině 14. století vtrhli na Balkánský poloostrov Turci pod vedením sultána Murada. V osudné bitvě na **Kosově poli** Slovany porazili a na celá staletí je uvrhli do svého područí. Co se vlastně stalo na Kosově poli. Podle tehdejšího juliánského kalendáře došlo v úterý, na den sv. Víta 13.6.1389 k bitvě mezi Slovany a Turky. Slovany vedl nejmocnější srbský král a vojevůdce **Lazar**, a ten vyzval k bitvě osmanského sultána **Murada I**. Murad se osobně zúčastnil bitvy a po boku mu věrně stáli jeho synové **Bayezid** a **Yakub**. Obě strany si byly vědomy významu tohoto válečného střetnutí. Ze začátku srbská těžká jízda vítězila, štěstí se však obrátilo, když byl Murad I. smrtelně zraněn a na jeho místo nastoupil syn Bayezid. Jakmile se začalo válečné štěstí přiklánět na stranu Osmanců, opustil bojiště Vuk Brankovič, Lazarův zeť, údajně s těžkou jízdou o síle 12 000 mužů. Nebyla to asi plánovaná zrada, spíše taktický ústup z prohraného boje, který byl již ztracen. Do dnešních dnů je považován za zrádce.

K srbskému vojevůdci Lazarovi a srbským knížatům se přidal ještě bosenský král Tvrtek, bulharské a albánské oddíly. Společně početností vojska velmi převyšovali tureckou armádu. Zdálo se, že Turci nemohou vyhrát. Současné historické odhady tvrdí, že se utkalo asi 70 000 vojáků.

K historickým záhadám patří úmrtí sultána Murada, okolnosti jeho smrti se ztrácejí v předivu lidových pověstí, hrdinských písní a balad. Z nich se dozvídáme, že vysoce postavený člen družiny krále Lazara, který se snad jmenoval Miloš Obilič, byl prý v předvečer bitvy, při pitce, obviněn ze zrady a zapletl se do souboje s Lazarovým zetěm Vukem Brankovičem. Aby dokázal svoji věrnost královi odebral se prý jako velvyslanec k sultánovi, probodl jej a v potyčce s jeho osobními strážci byl zabit. Osmanci tedy zvítězili, ale na poli slávy zanechali třetinu svého vojska. Král Lazar byl zajat, když se jeho kuň propadl do nastražené pasti a jako osnovatel úkladné sultánovy vraždy popraven.

Další část junáckých mýtů vypráví o boji s Turky. Například mýtus o matce **Jugovičů**, která na Kosově poli přišla o devět synů a manžela. V hrdinských srbských, bulharských a makedonských písních je opěvován kralevic Marko, který bojuje proti tureckým utlačovatelům. Podle pohanských představ je ochraňován vílou, která mu vždy přispěchá na pomoc.

*Ukázka: Hulpach, Vladimír : Kralevic Marko - str. 76 – Co Marko vyoral
Kralevic Marko - str. 84 – Marko pije na ramazan
víno*

Byl opravdu Marko takový hrdina? Bitvy na Kosově poli ze zúčastnil, ale kupodivu na straně Turků, jako sultánův vazal. Po boku sultána bojovali i další slovanští vůdci, což podtrhuje tragiku této bitvy. Dnes bychom je nazvali zrádci, ale pokud posuzujeme život ve 14. století, nemůžeme vycházet z našich zkušeností a z našeho pojetí národa. Ve středověku tomu bylo jinak, velký vliv měly osobní vztahy, závislost na majiteli půdy a lenním pánovi, tyto důvody byly pro ně důležitější než abstraktní pojem národ.

Kde se nachází Kosovo pole? Rozkládá se, obklopeno horskými pásmy, asi 250 km jižně od Bělehradu mezi městy Priština a Uroševač. Dnes se na dávném bojišti nachází vinice, jsou známe svým těžkým, jasně červeným vínem, které svou barvou připomíná krev mrtvých slovanských bojovníků.

Ruské báje a pověsti

Na rozlehlém území dnešní Ukrajiny a jihu evropské části Ruska žilo v 6. - 8. století nejméně deset slovanských kmenů. Tyto kmeny se spojují proti nebezpečným nájezdníkům a postupně zakládají samostatná knížectví, z nichž nejmocnějším se stala **Kyjevská Rus**. Nejstarší pověsti východních Slovanů a vznik Kyjevské Rusi najedeme v knize **Pověsti vremennych let**. Tato kniha nemá jediného autora, nejvíc se však na ni podílel mnich **Nestor**, podle něhož byl letopis dlouhou dobu nazýván **Nestorovým letopisem**. První část tohoto díla začíná potopou světa, vypráví o tom, jak si po ní rozdělili zemi Noemovi synové. Pokračuje líčením rozptýlení jednotlivých národů. O původu Slovanů, o rozdělení Slovanů na jednotlivé kmeny. Také vypráví o jejich způsobu života. Připomíná jejich nepřátele, jako byli Pečeněgové, Polovci, Uhři aj.

Další část vypráví o povolání knížat a vzniku ruského státu. K vylíčení užívá letopisec lidové tradice a písně o hrdinech, které nazýváme **byliny**.

Vznik Kyjeva

Patří k nejstarším mýtům Nestorových letopisů. Podle pověsti město Kyjev založili tři bratři **Kyj, Šček a Choriv**, jméno mu dali podle nejstaršího z bratří, který se stal vládcem. Říčka, který protéká Kyjevem doslala jméno po jejich sestře **Lebed'**. Jméno Kyj je prý odvozeno od jména „božského kováře“ Kuje, který pomáhal Perunovi (bůh bouře, blesku) v boji s drakem. Podle ukrajinské verze pověsti pak tento kovář draka přemohl, zapřáhl jej a vyoral s ním brázdu, která vytvořila břehy řeky Dněpru.

Archeologický výzkum tuto legendu plně potvrdil. První opevněná hradiště v této oblasti se datují už ze 7.století.

Píseň o Olegovi

K dalším starým mýtům patří **Píseň o Olegovi**. Hlavním tématem je neprotivení se člověka nadpřirozeným silám a osudu.(U nás se námětem zabývá K .J. Erben ve svém díle Kytice.)

Příběh začíná věštbou čaroděje, který knížeti říká: *„Kníže, ty zahyneš vinou svého koně, na němž jezdíš a kterého tak miluješ!“*

Oleg se věštbě vzepřel, neměl však sílu své milované zvíře zabít. Nechal koně odvést a dlouho o něm nic nevěděl, ani ho neviděl. Po čtyřech letech se dozvěděl, že jeho oblíbený kůň pošel. Oleg chtěl vidět alespoň kosti koně, po jejich spatření posměšně pravil: *„Nevzejde-li mi z této lebky smrt?“* Tu z lebky vylezla zmije a uštkla Olega do nohy. Kníže onemocněl a zemřel. Čarodějem předurčené smrti se nedalo uniknout. Přišla odtud, odkud ji kníže nečekal.

Olžina pomsta

Tato pověst čerpá také z lidového pramene, i když velká část odpovídá historické skutečnosti. Vypráví o tom, jak se kněžna Olga pomstila **Drevljanům** za smrt svého manžela knížete Igora. Tato mocná panovnice oblehla se svým vojskem drevljanské město **Iskorosten**, avšak nemohla je dobýt. Nakonec si pomohla lstí. Nabídla obyvatelům, pokud se pokoří, nebudou zahubeni, ale musí jí odvést pouze nepatrnou daň: z každého dvora tři páry holubů a jeden pár vrabců. Drevljané na tento nesmyslný návrh ochotně přistoupili a ptáky přinesli. Olga je pak nechala vypustit, jenomže ptáci donesli pod doškové střechy dřevěných domů zápalný troud a celé město lehlo popelem. Všichni, kdo se proti panovnici postavili, byli pochytáni a zaživa uvařeni v obrovských kotlích. I přes všechny tyto krutosti byla po své smrti prohlášena za svatou patronku svaté Rusy.

Slovo o pluku Igorově

Patří mezi nejstarší památky ruské literatury, sotva ji můžeme řadit mezi čisté mýty, i když nadpřirozené bytosti zde také vystupují. V první části se dozvídáme o tažení čtyř knížat pod velením Igorovým proti Polovcům. První den ruská knížata vítězí, ale další den je čeká porážka. Bojové pole je pokryto mrtvými a významní muži, pokud nezemřeli jsou zajati. Mezi zajatci je i kníže Igor. V poslední části je vylíčen návrat Igora z poloveckého zajetí, z něhož se mu podařilo uprchnout. Návrat a útěk přivolala jeho žena Jaroslavna, která svým nářkem vyzývala všechny přírodní síly, aby pomohly Igorovi uprchnout. Prosila o pomoc vítr, slunce, řeku Dněpr a všechny bohy i demony. Nářkem věrná a milující manželka všechny tyto nadpřirozené bytosti obměkčila, a ony dopomohly Igorovi k útěku.

Byliny

Ruskými bylinami nazýváme staré epické zpěvy, které se v ústním podání zachovaly mezi ruským lidem, od dávných dob (přibližně od 10. a 11. století) až dodnes. Název „bylina“ se objevil ve staré písemné památce „Slovo o pluku Igorově“, kde se mluví o bylinách dávných let. Z této literární památky se název dostal v 19. století do slovníku ruských vědců a později si ho osvojily národy, které si ruský epos překládaly. Dnes se nikdo nepozastavuje nad tím, že slovo „bylina“ znamená vlastně dávný příběh nebo starou ruskou pověst o tom, co bývalo, v ruštině „bylo“. Byliny opěvovaly bájně hrdiny neustálých bojů proti nepřátelům. Písemně byly zaznamenány až v 18. nebo dokonce v 19. století.

Obsahem bývá boj dobrého bohatýra se zlem. I zde vystupují nadpřirozené síly, jako např. vlkodlaci, čarodějové, draci a vlci. Dochované byliny, které byli v 19. století přeloženy do českého jazyka, proslavily i u nás bohatýry jako byl **Ilja Muromec**, bojující se **Slavíkem Loupežníkem**, **Dobryňa Nikitič**, který přemohl draka **Zmeje Gorynyče**, **Aljoša Popovič**, který vyhrál zápas se silákem **Tugarinem Zmejevičem**, a jiní. Z této řady bohatýrů se vymyká **Čurila Plenkovič**, vykreslený jako krasavec, boháč, miláček žen. Vede poněkud pohodlný život a užívá si bez ohledu na důsledky svého konání.

Ukázka: Křižanová-Brindzová, Helena: Bohatýrské byliny - Čurila Plenkovič - str. 90

K nejvýznamnějším bohatýrům východních Slovanů patří **Ilja Muromec**. Pohybuje se na dvoře cara **Vladimíra**. Je hrdinou mnoha ruských bylin, bohatýr, kozák, nadaný obrovskou silou a důvtipem. Je to příběh, ve kterém se proplétají různé pohádkové motivy. Byl Ilja již od dětství a mládí silákem a hrdinou?

Ukázka: Křižanová-Brindzová, Helena : Bohatýrské byliny – Uzdravení Ilji Muromce – str. 13

Závěrem si ukážeme opět na jednom z příběhů Ilji Muromce, jak se pohádkové motivy přenášejí mezi jednotlivými národy. Přemýšlejte, které české pohádky je vyprávění podobné.

Ukázka: Křižanová-Brindzová, Helena : Bohatýrské byliny – Tři cesty Ilji Muromce – str. 108

Metodická poznámka

Beseda je určena žákům 8. – 9. tříd ZŠ, protože text je obsáhlý, je možné rozdělit na dvě besedy. První část západní Slované, druhá část jižní a východní Slované.

Děti musí být spolutvůrci celého programu. Můžeme zařadit hru na jednotlivé postavy, o kterých jsme si vyprávěli. Žák, který se přihlásí, představuje některého bájněho hrdinu, hrdinku nebo boha, děti otázkami zjišťují koho skutečně ztvárňuje (podobný pořad v televizi „O poklad Anežky české“).

Velmi dobré je celý program propojit i s výchovou k získávání informací např. :

- kdo byli Polovci,
- Pečeněgové
- kde žijí Lužičtí Srbové
- kde najdeš něco o historii Slovanů aj.
- co znamená výraz postřižiny

Také je možné celou besedu doplnit různými křížovkami, doplňovačkami, můžeme na toto téma uspořádat kvíz. Děti tak nenásilně vedeme k dovednostem při vyhledávání informací.

Použitá literatura

Beranová, Magdalena
Slované
Praha, Libress 2000

Dějiny jihoslovanských zem.
Praha, Nakladatelství Lidové noviny 1998
ISBN 80-7106-266-9

Faktor, Viktor
Kaše
Praha, Práh 2003
ISBN 80-7252-074-1

Galuška, Luděk
Slované : doteky předků
Praha Moravské muzeum Brno 2004
ISBN 80-7028-218-5

Hrych, Ervín
Velká kniha bájných bohů a bájných hrdinů
Praha, Regia 2000.
ISBN 80-902484-9-7

Hudec, Ivan
Báje a mýty starých Slovanů
Bratislava, Slovart 1994
ISBN 80-7145-111-8

Hulpach, Vladimír
Kralevic Marko
Praha, Albatros 1975

Križanová-Brindzová, Helena
Bohatýrské byliny
Praha, Práce 1986

Profantová, Nad'a
Encyklopedie slovanských bohů a mýtů
Praha, Libri 2000
ISBN 80-7277-011-X

Ragacle, Giles
Evropa. Mýty a legendy
Praha, Gemini 1994

ISBN 80-85820-31-5

Toulky minulostí světa. 5.díl.

Praha, Via Facti 1994

ISBN 80-239-1138-4

Váňa, Zdeněk

Svět slovanských bohů a démonů

Praha, Panorama 1990

ISBN 80-7038-187-6

Z jednoho kontinentu na druhý

Praha, Gemini 1993

ISBN 80-85820-00-5